

PLAN WYNIKOWY NAUCZANIA GEOGRAFII SPOŁECZNO-EKONOMICZNEJ – POZIOM ROZSZERZONY

Rozdział z podręcznika	Temat lekcji	Szczegółowe osiągnięcia ucznia	
		Wymagania programowe podstawowe	Wymagania programowe ponadpodstawowe
I. 1. Rozwój ludnościowy świata.	1. Wzrost zaludnienia świata.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: demografia, współczynnik urodzeń i współczynnik zgonów, przyrost naturalny, eksplozja demograficzna, wtórna eksplozja demograficzna, regres demograficzny, - podaje liczbę ludności świata, - wymienia najludniejsze kraje świata i wskazuje je na mapie, - wymienia źródła informacji na temat liczby ludności i potrafi z nich korzystać, - wymienia i opisuje warunki spisu powszechnego, - odszukuje w roczniku statystycznym dane dotyczące liczby ludności i przyrostu naturalnego, - wskazuje na wykresie okresy najszybszego wzrostu zaludnienia świata, - wymienia czynniki decydujące o tempie przyrostu naturalnego na kontynentach, - czyta i analizuje wykres przedstawiający fazy rozwoju demograficznego, - oblicza przyrost naturalny, - wymienia i opisuje fazy rozwoju demograficznego, - opisuje czynniki wpływające na liczbę urodzin i zgonów. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - krótko opisuje historię spisu powszechnego, - charakteryzuje fazy rozwoju demograficznego społeczeństw i wymienia odpowiednie przykłady państw, - wyróżnia przyczyny zmian liczby ludności świata na przestrzeni dziejów, - opisuje tempo wzrostu liczby ludności na poszczególnych kontynentach, - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania wielkości przyrostu naturalnego w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, - wymienia przyczyny spadku przyrostu naturalnego w Polsce i na świecie, - charakteryzuje skutki regresu demograficznego dla społeczeństwa polskiego i społeczeństw krajów wysoko rozwiniętych gospodarczo, - prognozuje zmiany demograficzne na wybranym obszarze.

<p>I. 2. Cechy demograficzne społeczeństw – społeczeństwa stare i młode.</p>	<p>2. Charakterystyka społeczeństw na różnych etapach rozwoju demograficznego.</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: dzietność, przeciętna długość trwania życia, prosta zastępowalność pokoleń, społeczeństwo stare, społeczeństwo młode, piramida wieku i płci ludności, wskaźnik feminizacji, wskaźnik maskulinizacji, - czyta i analizuje demograficzne wykresy liniowe, słupkowe oraz piramidy wieku i płci ludności, - wyróżnia kryteria podziału społeczeństw na stare i młode, - opisuje strukturę wiekową społeczeństwa starego i młodego, - wyróżnia przyczyny dużej dzietności kobiet w krajach rozwijających się oraz małej w krajach rozwiniętych gospodarczo, - wyróżnia przyczyny zróżnicowania długości trwania życia w społeczeństwach starych i młodych, - wyjaśnia wpływ obecnej struktury wieku społeczeństwa młodego i starego na jego dalszy rozwój demograficzny, - określa przyczyny dużego wskaźnika feminizacji lub maskulinizacji, - rozróżnia piramidy wieku i płci dla krajów rozwiniętych i rozwijających się, - ocenia konsekwencje procesu starzenia się ludności, - opisuje skutki ekonomiczne, polityczne i społeczne dużego przyrostu naturalnego w krajach rozwijających się. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - i rozumie i wyjaśnia pojęcia: piramida progresywna, regresywna, stagnująca, - opisuje przyczyny powstania społeczeństwa młodego i starego w nawiązaniu do faz rozwoju demograficznego, - charakteryzuje cechy i problemy społeczeństwa starego i młodego oraz podaje odpowiednie przykłady państw, - formułuje zależność między strukturą wieku a poziomem społeczno-gospodarczym społeczeństwa w wybranych państwach, - wyjaśnia dysproporcje w długości trwania życia kobiety i mężczyzny, - analizuje i interpretują piramidy wieku i płci ludności różnych krajów, - przyporządkowuje poszczególne państwa do określonych piramid wieku i płci, - opisuje konsekwencje społeczne, ekonomiczne, polityczne i kulturalne funkcjonowania społeczeństwa młodego i starego, - wykonuje wykresy liniowe, słupkowe dla danych demograficznych,. - wymienia sposoby zapobiegania starzeniu się społeczeństwa i jego skutkom.
--	--	--	---

I. 3. Cechy demograficzne społeczeństwa polskiego.	3. Cechy demograficzne społeczeństwa polskiego.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: przyrost naturalny, przyrost rzeczywisty, wyż i niż demograficzny, echo wyżu demograficznego, bilans ludności, - wyróżnia czynniki wpływające na kształtowanie się liczby ludności Polski w okresie powojennym, - określa fazę rozwoju demograficznego Polski, - wymienia i opisuje aktualne wskaźniki demograficzne dla Polski, - określa na podstawie piramidy cechy struktury wieku i płci ludności Polski, <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia przyczyny wzrostu liczby zgonów wśród mężczyzn w wieku średnim, - analizuje mapę przewidywanych zmian przyrostu ludności Polski w najbliższych latach. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: wyż matrymonialny, przyrost kompensacyjny, „efekt florydyzacji”, - charakteryzuje kolejne cechy rozwoju demograficznego Polski w okresie powojennym, - oblicza przyrost naturalny i rzeczywisty, - konstruuje i analizuje piramidę wieku i płci ludności Polski, - prognozuje skutki procesu starzenia się społeczeństwa polskiego, - prognozuje przeciętne trwanie życia w Polsce w najbliższych latach, - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania regionalnego tempa kształtowania się liczby ludności, - analizuje prostą zastępowalność pokoleń na przykładzie własnej rodziny.
I. 4. Przemiany w strukturze zatrudnienia ludności na świecie i w Polsce.	4. Struktura zawodowa ludności świata.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: struktura zatrudnienia, zawodowo czynny, zawodowo bierny, wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny, bezrobocie, bezrobotny, stopa bezrobocia, - określa zatrudnienie w poszczególnych sektorach gospodarki wybranych grup państw, - opisuje cechy struktury zatrudnienia ludności w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, - opisuje strukturę zatrudnienia ludności w Polsce, - odczytuje z wykresu zmiany w strukturze zatrudnienia na świecie i w Polsce, - wymienia i omawia typy bezrobocia, - oblicza stopę bezrobocia. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: współczynniki aktywności zawodowej, współczynnik zatrudnienia, współczynnik bezrobocia, współczynnik aktywności zawodowej, - oblicza współczynniki aktywności zawodowej i zatrudnienia, - analizuje współczynniki aktywności zawodowej - opisuje przyczyny powstawania różnych typów bezrobocia i wymienia odpowiednie przykłady, - umie porównać strukturę zatrudnienia w Polsce ze strukturą zatrudnienia w innych państwach, - opisuje zmiany w strukturze zatrudnienia ludności, - opisuje na podstawie analizy danych statystycznych tendencje zmian w strukturze zatrudnienia na świecie i w Polsce.

I. 5. Przyczyny i skutki bezrobocia na świecie i w Polsce.	5. Przyczyny i skutki bezrobocia na świecie i w Polsce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: bezrobocie strukturalne, technologiczne, koniunkturalne, - różnicuje przyczyny bezrobocia w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, - opisuje przyczyny i skutki wysokiej stopy bezrobocia w Polsce, - odczytać z mapy regiony Polski i państwa o wysokiej stopie bezrobocia, - jest uwrażliwiony na losy bezrobotnych. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania stopy bezrobocia w Polsce, - wymienia przykłady działań zmniejszających różne rodzaje bezrobocia, - wyjaśnia wpływ tendencji globalizacyjnych na procesy transformacji w Polsce, - analizuje rachunek strat związanych z problemem wykorzystania potencjału ludzi zdolnych do pracy.
I. 6. Czynniki decydujące o rozmieszczeniu ludności na świecie.	6. Przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia ludności na świecie	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - i rozumie i wyjaśnia pojęcia: wskaźnik gęstości zaludnienia, anekumena, subekumena, ekumena, paraekumena, bariera i atrakcyjność osadnicza,, antropopresja, - oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia, - wyróżnia bariery rozwoju osadnictwa, - określa bariery osadnicze i atrakcyjność osadniczą wybranego obszaru, - opisuje czynniki: przyrodnicze, ekonomiczno-gospodarcze, historyczne i społeczno-polityczne sprzyjające rozwojowi osadnictwa, - wskazuje na mapie świata miejsca o bardzo dużej lub małej gęstości zaludnienia, - ocenia wskaźnik gęstości zaludnienia na świecie. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: fizjologiczna gęstość zaludnienia, - opisuje przestrzenne zróżnicowanie gęstości zaludnienia, - analizuje wpływ poszczególnych czynników na rozmieszczenie ludności, - wyjaśnia dysproporcje w rozmieszczeniu ludności w skali świata i poszczególnych kontynentów, - wykazuje atrakcyjność strefy wybrzeży dla osadnictwa, - wymienia przyczyny i skutki antropopresji oraz podaje sposoby jej przeciwdziałania.
I. 7. Rozmieszczenie ludności w Polsce.	7. Uwarunkowania rozmieszczenia ludności w Polsce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: koncentracja ludności, eksterminacja, depopulacja, repatriacja, ludność autochtoniczna, - oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia dla wybranej jednostki administracyjnej kraju, - analizuje mapę gęstości zaludnienia w Polsce, - rozumie i wyjaśnia znaczenie czynników przyrodni- 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia czynniki warunkujące wielkość zaludnienia dla wskazanych obszarów, - analizuje przyczyny najmniejszej i największej gęstości zaludnienia w wybranych województwach, - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania zaludnienia w województwach, - wykazuje zmienność czynników decydujących o roz-

		<p>czych, historycznych, społeczno-politycznych i gospodarczych decydujących o rozmieszczeniu ludności w Polsce,</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizuje zróżnicowanie przestrzenne gęstości zaludnienia w Polsce, - wskazuje na mapie województwa o najmniejszej i największej gęstości zaludnienia, - wymienia przyczyny depopulacji w Polsce po roku 70 XX wieku. 	<p>mieszczeniu ludności w Polsce na przestrzeni dziejów,</p> <ul style="list-style-type: none"> - uzasadnia występowanie trójkąta koncentracji ludności i przemysłu w Polsce, - wymienia obszary występowania depopulacji w Polsce oraz opisuje sposoby przeciwdziałania temu procesowi.
I. 8. Przyczyny i konsekwencje migracji ludności. Migracje Polaków.	8. Współczesne kierunki i konsekwencje migracji ludności na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: migracja, emigracja, imigracja, reemigracja, saldo migracji, deportacja, repatriacja, uchodźstwo, - wyróżnia rodzaje migracji ze względu na czas trwania i przyczyny, - podaje główne kierunki i przyczyny migracji na świecie, - wyróżnia główne kierunki współczesnych migracji ekonomicznych, - wymienia skutki migracji, - wyróżnia główne kierunki migracji wewnętrznych i ich przyczyny, - wyróżnia i charakteryzuje rodzaje i przyczyny uchodźstwa, - wymienia kraje o największej liczbie uchodźców, - wskazuje na mapie świata przykładowe obszary migracji wymuszonych, rezydencjonalnych i innych, - opisuje złożoność skutków kulturowych, społecznych i gospodarczych migracji, - wykazuje związek między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a ruchami migracyjnymi 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: paneuropeizm kulturowy, migracje rezydencjalne, dzienna ścieżka życia, migracje wahadłowe, - wskazuje na mapie regiony o największym natężeniu imigracji i emigracji na świecie, - wymienia pozytywne i negatywne skutki migracji dla regionów o nasileniu imigracji lub emigracji, - wymienia przyczyny dodatniego i ujemnego salda migracji w wybranych krajach, - ocenia, na podstawie wybranych przykładów, skutki migracji dla krajów emigracyjnych i imigracyjnych, - ocenia skutki uchodźstwa ekonomicznego i politycznego, - wykazuje atrakcyjność Europy dla imigrantów, - wyróżnia przyczyny migracji rezydencjalnych, np. w USA, - ocenia konieczność migracji wahadłowych.

	9. Migracje Polaków.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wskazuje na mapie główne kierunki migracji zagranicznych Polaków, - scharakteryzuje kierunki i przyczyny migracji Polaków w poszczególnych okresach historycznych, - wymienia przyczyny i skutki masowych ruchów migracyjnych po II wojnie światowej, - wyjaśnia przyczyny współczesnych migracji Polaków na podstawie przykładów, - określa przyczyny ujemnego salda migracji w Polsce, - opisuje cechy migracji wewnętrznych w Polsce. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizuje skutki migracji zewnętrznych i wewnętrznych ludności polskiej, - wymienia największe skupiska Polonii na świecie i dostrzega ich problemy, - wykazuje atrakcyjność Polski dla uchodźców, - analizuje zjawisko migracji wahadłowych, podając przykłady, - opisuje swoją dzienną ścieżkę życia, - wykonuje mapę mentalną miejsc swojej rodziny.
I. 9. Zróżnicowanie rasowe a zróżnicowanie kulturowe ludności.	10. Zróżnicowanie rasowe ludności świata.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: rasa i odmiany ludzkie, Metysi, Mulaci, Zambosi, kolonizacja, kolonizatorzy, niewolnictwo, Afrykanerzy, antropologia, - wymienia główne rasy, - opisuje cechy podstawowych ras ludzkich, - wskazuje na mapie zróżnicowanie rasowe ludności świata, ze szczególnym uwzględnieniem Europy, - omawia cel badań antropologicznych, - wykazuje wpływ migracji ludności na mieszanie się ras ludzkich. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykazuje różnicę między rasą europejską, mongoloidalną i negroidalną, - wyróżnia nowsze klasyfikacje ras ludzkich z uwzględnieniem grup pośrednich, - wykazuje związek pomiędzy warunkami środowiska a cechami ras ludzkich, - podaje kierunki rozszerzania się ekumeny, - omawia problemy podstawowych ras ludzkich na kontynentach.

	11. Zróżnicowanie kulturowe i językowe ludności świata.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: język żywy, język martwy, cywilizacja, kultura, - wskazuje na mapie zróżnicowanie językowe ludności świata, ze szczególnym uwzględnieniem Europy, - wyróżnia kryteria klasyfikacji języków na świecie, - wymienia przykłady języków bliskich wymarcia, - opisuje cechy kultury, - wymienia przykłady oddziaływania kultury ludzkiej na osobowość człowieka. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: dialekt, gwara, sanskryt, - podaje przykłady dialektów i gwar w Polsce, - wymienia i opisuje przykłady poszczególnych grup językowych, - wskazuje na mapie zasięgi występowania rodzin językowych, - analizuje zróżnicowanie kulturowe ludności świata, - wykazuje rolę przekazu językowego w rozwoju kultury materialnej i duchowej, - wykazuje związek między językiem człowieka a przynależnością etniczną.
I. 10. Kręgi kulturowe współczesnego świata.	12. Religie na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: religia, dogmaty wiary, religioznawstwo, protestantyzm, system kastowy, - wymienia najliczniej wyznawane na świecie religie, - podaje liczbę wyznawców głównych religii świata i wskazuje na mapie obszary ich występowania, ze szczególnym uwzględnieniem Europy, - wymienia podstawowe wspólne cechy dla różnych religii, - charakteryzuje jedną z głównych religii świata, - podaje przykłady wpływu zasad religijnych na działalność gospodarczą człowieka. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: sacrum, kult, mistyka, - analizuje na podstawie wykresu czas powstania i liczebność wyznawców najważniejszych religii na świecie, - charakteryzuje główne religie świata, biorąc pod uwagę różne ich aspekty.

	13. Kręgi kulturowe współczesnego świata.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: kultura materialna i duchowa, kręgi kulturowe, przenikanie kultur, świeckość państwa, politologia, - wskazuje na mapie obszary występowania 12 najważniejszych kręgów kulturowych świata, - wymienia cechy kultur występujących na kuli ziemskiej i umie porównać je ze sobą, - opisuje główne cechy kultury europejskiej, - charakteryzuje cechy poszczególnych kultur, - wymienia przykłady państw należących do różnych kręgów kulturowych, - ocenia konieczność tolerancji dla innych kręgów kulturowych. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: amerykanizacja, macdonaldyzacja, holywoodyzacja, - wymienia podstawowe cechy kultury europejskiej, anglo-amerykańskiej i islamskiej, - porównuje kultury chrześcijańskie i islamskie, - omawia wpływy kulturowe na rozwój społeczno-gospodarczy i warunki życia ludności na przykładzie wybranych regionów lub państw świata, - wymienia przykłady zjawiska przenikania kultur w wybranych krajach, - wyjaśnia zjawisko paneuropeizmu kulturowego, - prezentuje zróżnicowanie kulturowe własnego regionu.
I. 11. Przemiany cywilizacyjne świata.	14. Przemiany cywilizacyjne współczesnego świata.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: cywilizacja, społeczeństwo, rewolucja agrarna, przemysłowa, informatyczna, - omawia schemat rozwoju cywilizacyjnego i podaje cechy poszczególnych jego etapów, - wskazuje na mapie regiony, gdzie nakładają się fale przemian cywilizacyjnych, - opisuje przykłady zmian w życiu człowieka wywołanych rewolucją agrarną, przemysłową i informatyczną. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: fale rozwoju cywilizacyjnego, społeczeństwo tradycyjne, społeczeństwo postindustrialne, społeczeństwo informatyczne, zbiorowość terytorialna, lokalność, tożsamość, - wymienia przykłady regionów, gdzie nakładają się kolejne etapy rozwoju cywilizacyjnego, - opisuje poszczególne przemiany cywilizacyjne współczesnego świata, - ocenia przyczyny i skutki analfabetyzmu na świecie, - analizuje skutki antropopresji.

	15. Procesy globalizacyjne na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: globalizacja, antyglobalizacja, - wyróżnia aspekty procesu globalizacji, - wymienia przykłady procesów globalizacyjnych na świecie, - opisuje przyczyny i skutki procesu globalizacji, charakteryzuje i ocenia jego aspekty, - opisuje proces przenikania i upodabniania się kultur, - ocenia potrzebę tolerancji dla odmienności, - ocenia konieczność rozwoju działań lokalnych. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia i opisuje przejawy procesu globalizacji w Polsce i w najbliższym otoczeniu, - charakteryzuje i ocenia przejawy globalizacji występujące we własnym regionie, - wymienia przyczyny upodabniania się kultur, - wskazuje na mapie przykłady obszarów przenikania i upodabniania się kultur, - wykazuje wpływ zróżnicowania cywilizacyjnego na rozwój konfliktów i możliwość ubogacania się społeczeństw, - opisuje rosnącą rolę mediów w procesach globalizacyjnych świata, - analizuje i ocenia teksty dotyczące ruchów globalizacyjnych i antyglobalizacyjnych na świecie.
II. 1. Proces rozwoju i funkcje miast.	16. Zmiany czynników miastotwórczych i funkcji miast.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia :miasto, fizjonomia miasta, układ przestrzenny, styl zabudowy ,osadnictwo, jednostka osadnicza, sieć osadnicza, lokalizacja, aglomeracja, konurbacja, megalopolis, - rozpoznaje na schematach poszczególne typy zespołów miejskich, - wymienia funkcje miastotwórcze, - określa funkcje miastotwórcze najstarszych miast Polski, - wyróżnia kryteria wydzielania jednostek osadniczych, - wymienia podstawowe typy fizjonomiczne miast na świecie, - opisuje charakterystyczne cechy różnych typów fizjonomicznych miast, - wymienia przykłady miast o różnych cechach fizjonomicznych, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia czynniki wpływające na zróżnicowanie fizjonomii miast na świecie, - opisuje uwarunkowania historyczne, kulturowe i cywilizacyjne rozwoju miast na różnych kontynentach, - formułuje zależności między warunkami środowiska i czynnikami historycznymi a fizjonomią miast, - omawia, na podstawie materiałów źródłowych, charakterystyczne cechy różnych typów fizjonomicznych miast, - wyjaśnia powiązania funkcjonalno-przestrzenne zespołów miejskich, - rozumie i wyjaśnia przemiany funkcjonalne miast w różnych krajach.

		<ul style="list-style-type: none"> - opisuje uwarunkowania historyczne, kulturowe i cywilizacyjne rozwoju miast w Europie oraz w Polsce, - rozpoznaje typy fizjonomiczne miast na podstawie opisu, fotografii, - porównuje, na podstawie materiałów źródłowych, wygląd miast różnych obszarów kulturowo-cywilizacyjnych, - wykazuje konieczność ewolucji funkcji miast, - wymienia przykłady wielofunkcyjnych zespołów miejskich. 	
II. 2. Rozwój sieci osadniczej w Polsce.	17. Rozwój sieci osadniczej w Polsce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: ośrodki wzrostu, ośrodki lokalne, - opisuje cechy obecnego systemu osadniczego Polski, - charakteryzuje współczesną sieć osadniczą Polski, - analizuje rozmieszczenie miast powstałych w różnych okresach historycznych, - opisuje cechy rozmieszczenia miast, - opisuje przemiany procesów urbanizacyjnych po II wojnie światowej, - wymienia podstawowe funkcje miast, - omawia system osadniczy Polski, podając przykłady jednostek osadniczych dla poszczególnych poziomów systemu osadniczego, - opisuje cechy sieci miast w Polsce, - wyróżnia uwarunkowania historyczne dzisiejszej sieci osadniczej Polski, - ocenia zmiany w strefie podmiejskiej najbliższego regionu, - wyjaśnia związek między kształtem wsi a rzeźbą terenu, - wyjaśnia przyczyny wyludniania się wsi polskiej. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia czynniki decydujące o rozwoju podstawowych jednostek osadniczych: miast i wsi, - omawia etapy kształtowania się sieci osadniczej Polski, - prognozuje zmiany w sieci osadniczej wybranego terenu, - opisuje zmiany w fizjonomii miast wraz z rozwojem miasta, postępem cywilizacyjnym, - uzasadnia zmiany funkcji miast w Polsce w najbliższych latach, - analizuje schemat hierarchicznego systemu osadniczego w Polsce i wyjaśnia przekształcenia w nim zachodzące, - opisuje zmiany, jakie zachodziły w miastach i wsiach Polski w okresie transformacji.

II. 3. Rodzaje i fazy urbanizacji.	18. Procesy urbanizacyjne – fazy urbanizacji.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: urbanizacja, wskaźnik urbanizacji, megamiasta, dezurbanizacja, suburbanizacja, reurbanizacja, city, - wymienia rodzaje urbanizacji, - wymienia etapy urbanizacji, - oblicza wskaźnik urbanizacji, - wykazuje zależność wielkości wskaźnika urbanizacji od poziomu rozwoju gospodarczego państwa, - wyróżnia wskaźnik urbanizacji oraz jego zróżnicowanie na obszarze Polski, - wymienia przyczyny zróżnicowania wskaźnika urbanizacji w Polsce, - charakteryzuje współczesne procesy urbanizacyjne w Polsce. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje współczesne procesy urbanizacyjne, - na podstawie przykładów opisuje i uzasadnia zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji w wybranych państwach, - analizuje przyczyny zróżnicowania wskaźnika urbanizacji w Polsce, - wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji na świecie, - wskazuje na mapie przykłady rozmieszczenia różnych typów zespołów miejskich, - wyjaśnia proces występowania na świecie współcześnie wszystkich faz urbanizacji.
II. 4. Regionalne zróżnicowanie procesów urbanizacyjnych.	19. Regionalne zróżnicowanie współczesnych procesów urbanizacyjnych.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: suburbia, eksplozja miast, slumsy, deglomercja, - wyjaśnia zróżnicowanie urbanizacji w poszczególnych regionach, - wskazuje na mapie największe zespoły miejskie świata, - wymienia i wskazuje na mapie największe miasta świata, - odczytuje w roczniku statystycznym liczbę ludności największych miast, . - odczytuje procent ludności miejskiej w regionach świata, - wymienia przyczyny eksplozji miast w krajach słabo rozwiniętych gospodarczo w drugiej połowie XX wieku, - podaje przykłady megamiast na różnych kontynentach, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: nadurbanizacja – urbanizacja pozorna, - wyjaśnia na podstawie przykładów występowanie różnych faz urbanizacji współcześnie na świecie, - różnicuje zespoły miejskie na świecie, - analizuje odsetek ludności miejskiej w regionach świata, - wyjaśnia proces eksplozji miast na kontynentach, - wyjaśnia różne aspekty procesów demograficznych, - ocenia skutki powstania megamiast, - wymienia sposoby hamowania rozwoju megamiast.

		<ul style="list-style-type: none"> - wykazuje związek między urbanizacją a rozwojem miast, - wymienia przykłady państw będących w różnych fazach urbanizacji, - wyróżnia przyczyny powstawania slumsów w megamiastach, - wyjaśnia przyczyny kryzysu śródmieścia. 	
II. 5. „Za” i „przeciw” urbanizacji.	20. Skutki procesów urbanizacyjnych.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: dewastacja, degradacja środowiska, - rozróżnia rodzaje skutków procesów urbanizacyjnych, - opisuje pozytywne i negatywne skutki procesów urbanizacyjnych, - wyjaśnia skutki koncentracji ludności w zespołach miejskich, - wyjaśnia różne skutki procesu rozwoju miast, - wymienia przykłady działań zmierzających do zmniejszenia negatywnych skutków procesów urbanizacji, - podaje przykłady pozytywnych następstw urbanizacji w sferze społeczno-ekonomicznej, - wymienia przykłady ułatwień i zagrożeń codziennego życia w najbliższych zespołach miejskich. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: obszar klęski ekologicznej, - dowodzi, że wielkie zespoły miejskie to obszary klęski ekologicznej, - ocenia skutki procesów urbanizacyjnych na wybranych obszarach, - przedstawia skutki nadmiernego rozwoju miast i sposoby zahamowania tego zjawiska, - podaje i ocenia skutki zmian dla środowiska wywołane procesami urbanizacji, - planuje pozytywne działania wynikające z rozwoju urbanizacji na przykładzie własnego regionu.
III. 1. Rolnictwo samozaopatrzeniowe.	21. Zróżnicowanie rolnictwa na świecie – rolnictwo samozaopatrzeniowe.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: system żarowo-odłogowy, dwupolówka, trójpółówka, płodozmian, kopieniactwo, pasterstwo koczownicze, - wymienia podstawowe systemy gospodarowania, - wskazuje na mapie obszary będące kolebkami rolnictwa, - wyjaśnia prawidłowość w rozmieszczeniu i znaczenie uprawy ryżu, - wskazuje na mapie obszary występowania pasterstwa 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: nomadyzm, współwystępowanie, nawadnianie przelewowe, - opisuje zmiany w rolnictwie, które nastąpiły w czasie rewolucji neolitycznej, - wymienia i wyjaśnia różnice między systemami rolniczego gospodarowania, - wymienia pierwotne ojczyzny roślin i zwierząt, - wyjaśnia zjawisko zmniejszania się plonów na glebach strefy tropikalnej,

		<p>koczowniczego,</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia przyczyny powstania pasterstwa koczowniczego, - wymienia skutki nadmiernego wzrostu liczebności stad hodowlanych zwierząt w pasterstwie koczowniczym. 	<p>- omawia współwystępowanie jako charakterystyczną cechę współczesnego rolnictwa.</p>
III. 2. Rolnictwo towarowe.	22. Zróżnicowanie rolnictwa na świecie – rolnictwo towarowe.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: rolnictwo towarowe, rolnictwo farmerskie, spichlerze świata, dopłaty wyrównawcze, monokultura, - wymienia cechy rolnictwa towarowego, - wymienia obszary występowania systemów rolnictwa towarowego na świecie i opisuje ich cechy, - charakteryzuje cechy monokultury, - wyjaśnia różnicę między rolnictwem samozaopatrzeniowym a towarowym. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: agrobiznes, protekcyjnizm, subwencje, kontyngenty, cła zaporowe, - wyróżnia czynniki sprzyjające wysokiej wydajności rolnictwa w krajach Europy Zachodniej, - opisuje formy protekcyjnizmu w rolnictwie krajów UE, - wymienia argumenty „za” i „przeciw” sposobom intensyfikacji produkcji rolniczej, - wyjaśnia znaczenie agrobiznesu dla rozwoju rolnictwa w krajach rozwiniętych.
III. 3. Uwarunkowania przyrodnicze i poza przyrodnicze rozwoju rolnictwa na świecie.	23. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju rolnictwa na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: agroklimat, urodzajność gleby, żyzność gleby, - omawia przyrodnicze uwarunkowania rozwoju rolnictwa, - wymienia przykłady obszarów cechujących się zróżnicowaniem przyrodniczym, - wyjaśnia różnicę między żyznością i urodzajnością gleby, - wymienia obszary o bardzo korzystnych i niekorzystnych warunkach naturalnych rozwoju rolnictwa na świecie. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wskazuje na mapie i omawia obszary o najkorzystniejszych i najmniej korzystnych cechach rozwoju rolnictwa na każdym kontynencie, - analizuje środowisko przyrodnicze wybranych regionów pod kątem przydatności dla rozwoju rolnictwa, - wyjaśnia wpływ poszczególnych czynników na rozwój rolnictwa, - czyta i analizuje mapę poziomu przydatności środowiska przyrodniczego dla rolnictwa na świecie.

	24. Pozaprzyrodnicze uwarunkowania rozwoju rolnictwa na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: melioracja, nawożenie, mechanizacja rolnictwa, - wymienia i analizuje pozaprzyrodnicze uwarunkowania rozwoju rolnictwa na świecie, - wymienia przykłady uwarunkowań społeczno-gospodarczych rozwoju rolnictwa. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykazuje na przykładach konkretnych krajów różnice w czynnikach społeczno-ekonomicznych warunkujących rozwój rolnictwa, - formułuje zależności między poziomem rozwoju rolnictwa a warunkami przyrodniczymi i społeczno-gospodarczymi.
III. 4. Uprawa roślin.	25. Struktura użytkowania ziemi na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: użytki rolne, grunty orne, trwałe użytki zielone, użytki ekologiczne, - wymienia podstawowe formy użytkowania ziemi i wskazuje ich przykłady na mapie, - wyjaśnia zróżnicowanie rolnicze użytkowania gruntów na poszczególnych kontynentach, - wykazuje oddziaływanie czynników przyrodniczych, historycznych i społeczno-gospodarczych na strukturę form użytkowania ziemi. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia czynniki kształtujące strukturę użytkowania ziemi na poszczególnych kontynentach, - porównuje kontynenty pod względem form użytkowania ziemi, - opisuje obecne i przyszłe kierunki użytkowania ziemi.
	26. Warunki i obszary uprawy roślin na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: rośliny alimentacyjne, - wymienia podstawowe rośliny uprawne, - opisuje wymagania klimatyczno-glebowe podstawowych roślin uprawnych, - wskazuje na mapie rejony głównych upraw na świecie, - podaje podstawowe cechy i sposoby wykorzystania roślin alimentacyjnych. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje wymagania roślin uprawnych, - wymienia rośliny uprawiane w każdej strefie klimatyczno-glebowej, - ocenia zależność pomiędzy pierwotnymi ojczyznami a współczesnym rozmieszczeniem roślin uprawnych, - wykazuje związek między rozmieszczeniem upraw a potrzebami żywieniowymi i rynkami zbytu.

III. 5. Chów zwierząt gospodarskich.	27. Chów zwierząt gospodarskich na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: chów, hodowla, - wymienia podstawowe zwierzęta hodowlane, potrafi wskazać obszary ich chowu, - podaje przykłady regionów, w których występuje chów zwierząt o znaczeniu lokalnym (wielbłądy, renifery, jaki, lamy, osły), - wymienia uwarunkowania rozmieszczenia chowu na świecie, - podaje przykłady sposobu wykorzystania zwierząt, - omawia warunki hodowli masowych. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uzasadnia wzrost znaczenia hodowli zwierząt na świecie, - opisuje tendencje zmian w pogłowie zwierząt na świecie, - wykazuje zależność pomiędzy czynnikami społeczno-ekonomicznymi, kulturowymi i religijnymi a hodowlą poszczególnych gatunków zwierząt w wybranych regionach świata, - uzasadnia konieczność produkcji zwierzęcej na skalę przemysłową.
III. 6. Zróżnicowanie poziomu produkcji rolnej na świecie.	28. Charakterystyka rolnictwa intensywnego i ekstensywnego.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: rolnictwo intensywne, ekstensywne, - wymienia i opisuje cechy rolnictwa intensywnego i ekstensywnego oraz ich odmiany, - porównuje cechy rolnictwa ekstensywnego i intensywnego, - wykazuje powiązania między nakładami kapitału i pracy a efektywnością rolnictwa, - wykazuje i wyjaśnia prawidłowości w rozmieszczeniu rolnictwa intensywnego i ekstensywnego na świecie, - wskazuje na mapie kraje o rolnictwie intensywnym i ekstensywnym. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - określa i ocenia poziom produkcji rolnej na podstawie analizy danych statystycznych, - charakteryzuje i porównuje typy rolnictwa intensywnego i ekstensywnego, - wymienia prawidłowości w rozmieszczeniu rolnictwa intensywnego i ekstensywnego, towarowego i samozaopatrzeniowego, - ocenia wpływ określonych systemów rolniczych na środowisko.
III. 7. Obszar nadwyżek i niedoborów żywności na świecie. Przyczyny głodu.	29. Problemy żywienia ludności na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: głód jawny i głód utajony, - wyjaśnia różnicę między głodem jawnym i utajonym oraz opisuje jego skutki dla organizmu człowieka, - podaje normy dziennego spożycia kalorii i protein przez człowieka, - wykazuje związek międzyżywieniem a stanem zdrowia społeczeństwa, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wskazuje na mapie obszary nadwyżek i niedoborów żywności, - wyjaśnia, dlaczego mimo wzrostu produkcji żywności nie maleje zjawisko głodu na świecie, - wymienia kraje, które są największymi eksporterami żywności, - wskazuje na mapie kraje, w których występuje zjawisko

		<ul style="list-style-type: none"> - opisuje zróżnicowanie poziomu wyżywienia ludności na świecie, - wskazuje na mapie obszary występowania głodu na świecie, - wymienia przyczyny występowania głodu na świecie. 	<p>sko głodu i wyżywienia obfitego,</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizuje możliwości zmniejszenia głodu na świecie.
III. 8. Niektóre sposoby zwiększenia produkcji żywności.	30. Sposoby zwiększania produkcji żywności – przeciwdziałanie zjawisku głodu.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi podać sposoby zwiększenia produkcji żywności, - rozumie istotę „zielonej rewolucji”, - potrafi podać przykłady działań sprzyjających zwiększeniu produkcji żywności w rolnictwie, - zna sposoby nawadniania obszarów i ich skutki dla środowiska, <p>wykazuje znaczenie rybołówstwa dla wyżywienia ludności,,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia kraje przodujące w połowach ryb, - umie określić zadania FAO w zaspokajaniu potrzeb żywieniowych ludności na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna i rozumie pojęcia: marikultura, akwakultura, postęp biologiczny, -potrafi przedstawić koncepcję rolnictwa zrównoważonego, - wykazuje znaczenie akwakultury i marikultury dla wyżywienia ludności, - dostrzega potrzebę postępu biologicznego dla zwiększenia produkcji żywności, - umie na podstawie danych określić zróżnicowanie dynamiki przyrostu produkcji żywności. - wie dlaczego Afryka i Azja w małym stopniu uczestniczą w handlu żywnością, - potrafi wyjaśnić warunki występowania najlepszych łowisk i wskazać gatunki najczęściej poławianych ryb,
III. 9.Czynniki wpływające na rozwój rolnictwa w Polsce.	31. Czynniki warunkujące rozwój rolnictwa w Polsce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia czynniki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze warunkujące rozwój rolnictwa w Polsce, - charakteryzuje czynniki warunkujące rozwój rolnictwa w Polsce, - opisuje, na podstawie analizy map w atlasie, zróżnicowanie warunków naturalnych rozwoju rolnictwa w Polsce, - wymienia czynniki rozmieszczenia produkcji rolnej w różnych regionach kraju, - formułuje zależność między formami własności a spo- 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wskazuje na mapie obszary o najkorzystniejszych i najmniej korzystnych warunkach dla rozwoju rolnictwa w Polsce i uzasadnić swój wybór, - wymienia i opisuje bariery hamujące intensywny rozwój rolnictwa w Polsce, - wyjaśnia, na czym polegały przemiany rolnictwa w Polsce pod koniec XX i na początku XXI wieku, - omawia współczesne problemy polskiego rolnictwa.

		<p>sobami gospodarowania,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykazuje wpływ czynników na poziom rozwoju gospodarki rolnej, - wyjaśnia strukturę użytkowania ziemi w Polsce i jej regionalne zróżnicowanie. 	
III. 10. Rozmieszczenie produkcji roślinnej i zwierzęcej w Polsce.	32. Produkcja roślinna w Polsce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia i wskazuje na mapie podstawowe rośliny uprawne w Polsce, - omawia uwarunkowania w rozmieszczeniu poszczególnych upraw w Polsce, - wymienia przykłady wykorzystania oraz wykazuje znaczenie roślin uprawnych dla przemysłu, - wymienia główne warzywa i owoce uprawiane w Polsce i wskazuje na mapie obszary koncentracji tych upraw, - odczytuje w roczniku statystycznym i analizuje dane liczbowe dotyczące wielkości plonów i zbiorów w Polsce. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje i wyjaśnia tendencje w uprawie w Polsce w ostatnich latach, - analizuje zmiany udziału powierzchni zasiewów wybranych upraw w Polsce w ogólnej strukturze upraw, - wykazuje związek pomiędzy rozmieszczeniem upraw buraka cukrowego w Polsce a lokalizacją cukrowni, - wyróżnia i omawia główne regiony rolnicze, - opisuje udział Polski w produkcji wybranych produktów rolnych w świecie.
	33. Chów zwierząt gospodarskich w Polsce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia podstawowe zwierzęta hodowlane i wskazuje na mapie ich rozmieszczenie w Polsce, - omawia uwarunkowania rozmieszczenia hodowli w Polsce, - wymienia przykłady wykorzystania zwierząt oraz wykazuje ich rolę dla przemysłu, - odczytuje w roczniku statystycznym i analizuje dane liczbowe dotyczące pogłowia zwierząt hodowlanych w Polsce. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje i wyjaśnia tendencje w hodowli w Polsce na przestrzeni ostatnich lat, - opisuje udział Polski w hodowli zwierząt na świecie.

III. 11. Polskie rolnictwo na tle rolnictwa Europy Zachodniej.	34. Cechy polskiego rolnictwa na tle rolnictwa krajów UE.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia warunki przyrodnicze i społeczno-gospodarcze rozwoju rolnictwa w Polsce, - omawia główne cechy rolnictwa w Polsce, - analizuje zmiany, jakie zaszły w polskim rolnictwie po 1989 roku w okresie transformacji, - omawia zagrożenia i szanse dla polskiego rolnictwa związane z wejściem Polski do UE, - charakteryzuje cechy polskiego rolnictwa na tle rolnictwa krajów UE, - ocenia polskie rolnictwo na tle innych krajów, - wymienia korzystne i niekorzystne cechy polskiego rolnictwa. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia podstawowe różnice między rolnictwem Polski a krajów UE, - opisuje zasady i warunki przynależności Polski do UE w zakresie rolnictwa, - wymienia etapy rozwoju polskiego rolnictwa w okresie powojennym i prognozuje na ich tle współczesne zmiany, - wykazuje i wyjaśnia tendencje w uprawie i hodowli w Polsce w ostatnich latach, - wymienia wskaźniki produkcji rolnej polskiego rolnictwa i porównuje je z wybranymi krajami UE, - wyjaśnia związek między niską dochodowością rolnictwa a poziomem jego rozwoju.
IV. 1. Zmiany w bilansie energetycznym świata.	35. Zmiany w bilansie energetycznym świata.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: energia pierwotna, energia wtórna, surowce odnawialne i nieodnawialne, paliwo umowne, bilans energetyczny, - przedstawia bilans energetyczny świata, - wyjaśnia przyczyny zmian w bilansie energetycznym świata, - analizuje schemat gospodarowania energią, - opisuje strukturę zużycia poszczególnych nośników energetycznych w ogólnej produkcji energii, - wykazuje konieczność poszukiwania nowych źródeł energii, - ocenia stopień wykorzystania różnych źródeł energii na przykładzie wybranych państw, - ocenia wagę stosowania energooszczędnych technologii przemysłowych, - wymienia sposoby ograniczenia zużycia energii elektrycznej w życiu codziennym, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: kryzys energetyczny, sprawność energetyczna, - przelicza pozyskiwane źródła energii pierwotnej na paliwo umowne według równoważnika węgla, - wymienia powody powstania światowego kryzysu energetycznego w latach 70. XX wieku, - prezentuje skutki wielkiego kryzysu energetycznego, - formułuje zależność wzrostu zapotrzebowania na energię od poziomu rozwoju gospodarczego społeczeństwa, - przedstawia wykorzystanie źródeł energii pierwotnej w historii rozwoju cywilizacji i wykazuje wpływ nowych możliwości technologicznych i względów ekonomicznych na zmiany w bilansie energetycznym.

		- wykazuje, że bilans energetyczny kraju kształtują jego możliwości surowcowe.	
IV. 2. Rozmieszczenie i produkcja surowców energetycznych na świecie.	36. Surowce energetyczne na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyróżnia surowce odnawialne i nieodnawialne oraz podaje ich przykłady, - wskazuje na mapie obszary występowania i wydobywania surowców energetycznych na świecie, - charakteryzuje najważniejsze surowce energetyczne, - wymienia głównych producentów podstawowych surowców energetycznych, - podaje główne kierunki eksportu, importu surowców energetycznych, - wyjaśnia niewielką rolę węgla brunatnego w gospodarce energetycznej, - opisuje problem wyczerpywania się zasobów, - wyjaśnia rolę energii w rozwoju gospodarczym. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia malejące znaczenie węgla, a rosnące znaczenie gazu ziemnego w gospodarce światowej, - opisuje konsekwencje nierównomiernego rozmieszczenia surowców energetycznych na świecie, - wyjaśnia rosnącą rolę pierwiastków promieniotwórczych wśród nieodnawialnych surowców energetycznych, - omawia zależność pomiędzy zwiększonym zapotrzebowaniem na energię a wzrostem wydobywania surowców energetycznych, - analizuje geograficzne kierunki międzynarodowego handlu poszczególnymi surowcami energetycznymi.
IV. 3. Produkcja energii elektrycznej na świecie.	37. Produkcja energii elektrycznej na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: energetyka, hydroenergetyka, - wymienia największych światowych producentów energii elektrycznej, - wykazuje przyczyny nierównomiernego wzrostu produkcji energii elektrycznej, - charakteryzuje poszczególne źródła energii, - podaje wielkość produkcji energii elektrycznej w poszczególnych typach elektrowni, - wykazuje związek między wielkością produkcji energii elektrycznej na jednego mieszkańca a poziomem rozwoju gospodarczego kraju, - wymienia plusy i minusy funkcjonowania poszczególnych typów elektrowni, - charakteryzuje zmiany w światowej strukturze wyko- 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podaje przykłady największych inwestycji energetycznych na świecie i wyjaśnia przyczyny ich lokalizacji, - uzasadnia stosowanie wielkości produkcji energii elektrycznej oraz jej ilości na jednego mieszkańca jako miernika rozwoju gospodarczego, - wyjaśnia przyczyny zmian struktury zużycia surowców w produkcji energii elektrycznej, - wykazuje zróżnicowanie wielkości produkcji energii elektrycznej w różnych regionach świata, - wyjaśnia zależności między poziomem rozwoju gospodarczego kraju a zużyciem surowców w produkcji energii elektrycznej, - przedstawia metody racjonalnego gospodarowania energią,

		rzystania surowców energetycznych i wymienienia ich przyczyny.	- opisuje problemy ekologiczne wynikające z funkcjonowania różnych typów elektrowni.
IV. 4. Energetyka alternatywna.	38. Energetyka alternatywna.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: energia alternatywna, geotermia, - wyróżnia alternatywne źródła energii, - podaje udział energetyki alternatywnej w bilansie energetycznym, - prezentuje korzyści z zastosowania źródeł niekonwencjonalnych, - wykazuje plusy i minusy energetyki alternatywnej, - ukazuje konieczność oszczędnego gospodarowania energią oraz przechodzenia na energetykę alternatywną. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: - wykazuje bariery wykorzystania niekonwencjonalnych źródeł energii, - podaje przykłady największych elektrowni alternatywnych i wyjaśnia czynniki ich lokalizacji, - wykorzystując schemat budowy omawia zasady funkcjonowania konkretnych typów elektrowni alternatywnych.
IV. 5. Przemysł energetyczny w Polsce na tle bazy surowcowej.	39. Produkcja energii w Polsce na tle bazy surowcowej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia surowce energetyczne występujące w Polsce, - odczytuje z rocznika statystycznego dane dotyczące zasobów i wielkości wydobycia surowców energetycznych w Polsce, - wskazuje na mapie obszary występowania i eksploatacji surowców energetycznych w Polsce, - wymienia typy elektrowni w Polsce, - wykazuje związek między lokalizacją elektrowni a występowaniem surowców energetycznych, - wskazuje na mapie lokalizację największych elektrowni ciepłych i wodnych w Polsce, - wyjaśnia strukturę surowcową polskiej energetyki, - omawia problemy energetyki Polski na tle bazy surowcowej, - wyjaśnia konieczność rozwoju energetyki alternatywnej, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizuje bilans energetyczny Polski, - wymienia i wskazuje na mapie największe elektrownie w Polsce, - korzystając z mapy analizuje system energetyczny Polski, - wykazuje związek pomiędzy obszarami eksploatacji surowców energetycznych a lokalizacją największych elektrowni, - podaje i uzasadnia argumenty „za” i „przeciw” budowie w Polsce elektrowni atomowej, - ocenia stan energetyki w Polsce, - prognozuje zmiany w wykorzystaniu różnych źródeł energii i wielkości jej produkcji w Polsce, - ocenia możliwości wykorzystania w Polsce alternatywnych źródeł energii, - wymienia przykłady wykorzystania alternatywnych źródeł energii we własnym regionie.

		<ul style="list-style-type: none"> - wykazuje związek pomiędzy ceną produkowanej energii a kosztem surowców energetycznych, - wyjaśnia, dlaczego energetyka uznawana jest za strategiczny dział gospodarki narodowej, - wyjaśnia potrzebę ograniczenia energochłonności gospodarki w XXI wieku. 	
IV. 6. Przemysł – jego podział i rola w gospodarce.	40. Podział przemysłu i jego rola w gospodarce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: przemysł, funkcje przemysłu, - klasyfikuje przemysł według różnych kryteriów, - wymienia funkcje przemysłu, - wymienia charakterystyczne cechy przykładowych gałęzi i branż przemysłu, - opisuje rolę przemysłu w rozwoju gospodarczym państw, - wyjaśnia zmiany w strukturze gałęziowej przemysłu świata, - wykazuje wpływ przemysłu na rozwój procesów urbanizacyjnych. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezentuje na konkretnym przykładzie funkcje przemysłu, - wykazuje wpływ wszystkich funkcji przemysłu na rozwój gospodarczy kraju, - wymienia przykłady oddziaływania zakładów przemysłowych na region w zakresie przestrzennej i społecznej funkcji przemysłu, - opisuje rolę przemysłu w tworzeniu PKB.
IV. 7. Czynniki lokalizacji przemysłu.	41. Czynniki lokalizacji przemysłu.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: infrastruktura techniczna, kooperacja, korzyści aglomeracji, - wymienia czynniki lokalizacji przemysłu, - klasyfikuje czynniki lokalizacji przemysłu, - wymienia czynniki odgrywające największą rolę w lokalizacji przemysłu w skali regionalnej. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - formułuje zależność przemysłu od czynników lokalizacji, - przyporządkowuje czynniki lokalizacji poszczególnym gałęziom przemysłu, - opisuje zmianę czynników lokalizacji wraz z rozwojem nauki i postępu technologicznego, - wyjaśnia dominującą rolę rynku zbytu jako współczesnego czynnika lokalizacji przemysłu, - ocenia trafność wyboru lokalizacji wybranego zakładu pracy w regionie zamieszkania.

IV.8.Tradycyjne i nowoczesne gałęzie przemysłu.	42. Tradycyjne i nowoczesne gałęzie przemysłu.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: industrializacja, sylikon, „high technology”, park naukowy, park (biegun) technologiczny, technopolia, - wymienia rewolucje przemysłowe i podaje ich główne cechy, - wymienia kryteria wyróżniania przemysłu zaawansowanych technologii, - wyjaśnia czynniki lokalizacji przemysłu zaawansowanych technologii, - wymienia gałęzie i branże zaliczane do przemysłu zaawansowanych technologii, - podaje państwa posiadające najwięcej technopolii, - uzasadnia przyczyny powstawania technopolii w krajach rozwiniętych gospodarczo. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: luka technologiczna, biotechnologia, genetyka komórkowa, aeronautyka, - charakteryzuje rewolucje przemysłowe, - wskazuje na mapie ośrodki przemysłu „high technology” na świecie, - wymienia bieguny, parki technologiczne, technopolie i ocenia ich udział w gospodarce świata, - ocenia możliwości powstania technopolii w Polsce, - wskazuje na mapie miejsca w Polsce, w których można lokować przemysły ”high technology”.
IV. 9. Główne okręgi przemysłowe świata.	43. Główne okręgi przemysłowe świata.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: ośrodek przemysłowy, okręg przemysłowy, restrukturyzacja, - wymienia i wskazuje na mapie główne ośrodki i okręgi przemysłowe świata, - przedstawia bazę surowcową konkretnych okręgów przemysłowych, - wyróżnia typy okręgów przemysłowych świata i omawia wybrany, - wymienia przyczyny restrukturyzacji przykładowych okręgów przemysłowych, - analizuje zmiany struktury gałęziowej przemysłu w okręgu Reńsko-Westwalskim. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: deglomercja przemysłu, - określa rodzaj okręgów przemysłowych na świecie, - analizuje schemat przedstawiający etapy rozwoju okręgów przemysłowych, - ocenia współczesne tendencje rozwoju przemysłu na świecie, - omawia typy okręgów przemysłowych świata z uwzględnieniem ich problemów ekologicznych, - proponuje lokalizację konkretnego zakładu przemysłowego na świecie i ocenia skutki tej lokalizacji,

IV. 10. Regiony przemysłowe Polski.	44. Okręgi i ośrodki przemysłowe w Polsce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia i wskazuje na mapie ośrodki i okręgi przemysłowe Polski, - wymienia czynniki lokalizacji największych okręgów przemysłowych w Polsce, - wyjaśnia rozmieszczenie uprzemysłowionych regionów Polski, - przedstawia bazę surowcową konkretnych okręgów przemysłowych, - charakteryzuje Górnośląski Okręg Przemysłowy, - wyszukuje i porównuje okręgi o podobnej genezie i profilu produkcji, - wymienia obszary klęski ekologicznej spowodowanej nadmierną koncentracją przemysłu. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje czynniki lokalizacji okręgów przemysłowych w Polsce, - opisuje rozmieszczenie i przedstawia strukturę gałęziową przemysłu głównych okręgów przemysłowych w Polsce, - podaje czynniki wpływające na strukturę gałęziową i przestrzenną przemysłu Polski, - prognozuje zmiany w strukturze przemysłu w Polsce, - wymienia zmiany zachodzące w okręgach przemysłowych w Polsce, - ocenia skutki prywatyzacji przemysłu w Polsce, - wymienia zakłady przemysłowe we własnym mieście, dzielnicy, regionie i podaje czynniki ich lokalizacji, - proponuje lokalizację dowolnego zakładu przemysłowego w regionie i ocenie skutki tej lokalizacji.
IV. 11. Współczesne przemiany polskiego przemysłu.	45. Problem restrukturyzacji przemysłu w Polsce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: specjalne strefy ekonomiczne, technoparki, - opisuje główne cechy polskiego przemysłu, - wyjaśnia konieczność restrukturyzacji przemysłu w Polsce, - wymienia sposoby prywatyzacji polskiego przemysłu, - wymienia przyczyny procesu restrukturyzacji przemysłu, - wyjaśnia złożoność procesów restrukturyzacyjnych, - omawia procesy restrukturyzacyjne na przykładzie GOP i Łódzkiego OP, - wyjaśnia zmiany w strukturze gałęziowej przemysłu Polski, - wymienia zmiany, które nastąpiły w przemyśle polskim 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: komercjalizacja, - wymienia konsekwencje społeczne procesów restrukturyzacyjnych w Polsce, - wyjaśnia genezę „syndromu przemysłu ciężkiego” w przemyśle polskim, - wymienia czynniki lokalizacji zakładów produkcyjnych wybranych gałęzi przemysłu, - omawia przyczyny restrukturyzacji polskiego przemysłu, - wyjaśnia przyczyny niskiej konkurencyjności polskiego przemysłu na rynkach światowych, - wymienia konsekwencje społeczne restrukturyzacji starych okręgów przemysłowych w Polsce, - wskazuje na mapie specjalne strefy ekonomiczne i

		<p>po wprowadzeniu zasad gospodarki rynkowej,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykazuje konieczność zmian w polskim przemyśle w celu podniesienia jego konkurencyjności na rynkach światowych, - ocenia zmiany w strukturze i organizacji produkcji przemysłowej w regionie zamieszkania, - interpretuje dane statystyczne dotyczące przemysłu i prezentuje je w różnych formach. 	<p>technoparki,</p> <ul style="list-style-type: none"> - ocenia funkcjonowanie specjalnych stref ekonomicznych w Polsce, - wykazuje i przedstawia problemy polskiego przemysłu w kontekście wydarzeń historycznych, - wykazuje i ocenia zmiany w przemyśle po wejściu Polski do UE.
	46. Wpływ procesów globalizacyjnych na przemysł.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: globalizacja, reindustrializacja, - wymienia przyczyny i etapy reindustrializacji przemysłu, - wymienia współczesne centra globalnej gospodarki, - wymienia obszary nowo uprzemysłowione na świecie, - wykazuje zmiany zachodzące współcześnie na przemysłowej mapie świata, - wyjaśnia proces globalizacji przemysłu, - wymienia przykłady wyrobów przemysłowych produkowanych w światowych filiach wielkich korporacji, - wymienia, na podstawie materiałów źródłowych, największe firmy zagraniczne inwestujące w Polsce, - ocenia znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw dla rozwoju przemysłu na świecie i w Polsce. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia na przykładach procesy restrukturyzacji i reindustrializacji, - uzasadnia znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju gospodarczym, - opisuje przejawy globalizacji w przemyśle, - wymienia przykłady koncernów przemysłowych inwestujących w Polsce, - opisuje kierunki zmian w organizacji i strukturze produkcji przemysłowej na świecie, - opisuje kierunki zmian w strukturze organizacyjnej przemysłu we własnym regionie na tle przemian gospodarczych w Polsce.

V. 1. Usługi na świecie i w Polsce.	47. Rozwój usług i ich rola w gospodarce świata.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: usługi, kraje postindustrialne, - wymienia kryteria podziału usług, - klasyfikuje usługi według różnych kryteriów, - odczytuje z wykresu wielkość zatrudnienia w trzech sektorach gospodarki na różnych etapach rozwoju gospodarczego, - wyjaśnia związek między poziomem zatrudnienia w usługach a rozwojem cywilizacyjnym i gospodarczym, - wykazuje znaczenie usług dla rozwoju gospodarczego krajów o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, - wyjaśnia prawidłowości rządzące w usługach w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, - przedstawia poziom rozwoju usług w krajach postindustrialnych, słabo rozwiniętych, krajach Europy Środkowo-Wschodniej. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - klasyfikuje do odpowiedniej grupy każdy rodzaj działalności usługowej, - wyjaśnia tendencje występujące w zatrudnieniu w sektorach gospodarki w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, - wymienia i opisuje czynniki wpływające na rozwój usług w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, - wykazuje, że zatrudnienie w usługach jest miernikiem rozwoju gospodarczego kraju, - wyjaśnia konieczność dynamicznego rozwoju usług dla producentów.
	48. Poziom rozwój usług w Polsce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje rolę usług w rozwoju gospodarczym kraju, - wymienia podstawowe usługi w Polsce, - opisuje związek między poziomem rozwoju gospodarczego a wielkością zatrudnieniem w usługach, - ocenia rozwój usług w wybranych częściach Polski, - ocenia rosnącą rolę rozwoju usług dla zmniejszenia bezrobocia w Polsce, - wyróżnia dominujące w regionie zamieszkania usługi, - ocenia dostępność usług edukacyjnych w regionie zamieszkania. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje rodzaje usług występujących w regionie zamieszkania i określa ich znaczenie w życiu codziennym, - analizuje znaczenie rozwoju usług dla zmniejszenia bezrobocia w regionie, - wyróżnia etapy zmian, zachodzących w sektorze usługowym w Polsce w okresie transformacji, - analizuje możliwości korzystania z usług dla konsumentów w regionie zamieszkania.

V. 2. Rozwój turystyki światowej.	49. Rozwój turystyki na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: infrastruktura turystyczna, „turystyka miękka i twarda”, agroturystyka, ruch turystyczny, gospodarka turystyczna, ekoturystyka, - wymienia funkcje turystyki, - określa podział turystyki według celów wyjazdów oraz jej rodzaje, - wymienia walory turystyczne wybranych regionów świata na podstawie różnych źródeł wiedzy, - określa znaczenie turystyki dla człowieka i gospodarki, - wymienia czynniki decydujące o dynamicznym rozwoju turystyki w drugiej połowie XX wieku, - ocenia wpływ turystyki na rozwój gospodarczy kraju, - wyróżnia miejsca na świecie najchętniej odwiedzane przez turystów, - wyjaśnia rolę turystyki w zbliżeniu różnych kultur i narodów świata, - wskazuje na mapie kraje, których mieszkańcy najczęściej podróżują po Europie, - opisuje problemy wynikające z dynamicznego rozwoju turystyki. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: kraje monokultury turystycznej, - charakteryzuje korzyści dla człowieka wynikające z rozwoju różnych typów turystyki, - analizuje wpływ turystyki na środowisko naturalne, - charakteryzuje ekoturystykę w wybranych regionach świata, - analizuje pozytywne i negatywne skutki rozwoju turystyki w krajach słabo rozwiniętych, - wyróżnia kraje monokultury turystycznej, - ocenia atrakcyjność turystyczną Europy, - opisuje regiony o największej atrakcyjności turystycznej na świecie, - wyróżnia regiony, w których natężenie ruchu zmalało w wyniku ataków terrorystycznych i wojen - omawia na wybranych przykładach wpływ turystyki na środowisko naturalne, - ocenia rolę zasady zrównoważonego rozwoju w ekoturystyce.
V. 3. Walory i infrastruktura turystyczna Polski.	50. Rozwój turystyki w Polsce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: agroturystyka, turystyka kwalifikowana, - wyróżnia rodzaje turystyki kwalifikowanej, - wymienia miejsca w Polsce dogodne dla rozwoju turystyki kwalifikowanej, - wyróżnia najważniejsze zabytki w Polsce, - wymienia czynniki decydujące o atrakcyjności turystycznej Polski, - nazywa i wskazuje na mapie główne regiony tury- 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ocenia atrakcyjność turystyczną Polski na tle innych krajów europejskich, - analizuje rolę folkloru w podnoszeniu atrakcyjności turystycznej kraju, - charakteryzuje czynniki ograniczające rozwój turystyki w Polsce, - planuje działania zachęcające turystów zagranicznych do przyjazdu bądź wydłużenia pobytu w Polsce, - przedstawia konflikty interesów na przykładzie Ta-

		<p>styczne Polski,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykorzystuje różne źródła wiedzy i przedstawia walory turystyczne wybranych regionów turystycznych Polski, - ocenia znaczenie infrastruktury w rozwoju turystyki, - ocenia poziom rozwoju bazy turystycznej w Polsce, - wymienia regiony o najlepiej rozwiniętej bazie noclegowej, - ocenia rolę turystyki w rozwoju gospodarczym naszego kraju, - wymienia korzyści dla Polski wynikające z rozwoju turystyki. 	<p>trzańskiego Parku Narodowego.</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje atrakcyjność turystyczną regionu, w którym mieszka, - planuje własną trasę turystyczną, wykorzystując różnorodne materiały źródłowe.
V.4. Transport lądowy na świecie.	50.-Komunikacja czynnikiem rozwoju gospodarczego.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: komunikacja, telekomunikacja, transport, łączność, - wyróżnia rodzaje komunikacji, korzystając ze schematu, - wymienia funkcje i role komunikacji w gospodarce kraju, - określa wzrastającą rolę wymiany informacji. 	<ul style="list-style-type: none"> - opisuje zależność rozwoju komunikacji od poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, - ocenia rosnącą rolę łączności w świecie.

	51. Zróżnicowanie i warunki rozwoju transport lądowego na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: autostrada, transport przesyłowy, węzeł kolejowy, węzeł komunikacyjny, - opisuje zalety i wady transportu samochodowego i kolejowego, - wskazuje na mapie główne szlaki przewozowe transportu samochodowego, kolejowego na świecie, - opisuje strukturę przewozów transportu lądowego, - wykazuje dominującą rolę transportu samochodowego w przewozach osób i ładunków, - wyróżnia i opisuje nowoczesne środki transportu, - ocenia gęstość linii kolejowych i sieci dróg kołowych w Europie, - wymienia produkty przesyłane transportem rurociągowym. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje i wskazuje na mapie główne szlaki przewozowe transportu samochodowego i kolejowego na świecie, - porównuje strukturę przewozu ładunków w wybranych krajach, - omawia przebieg kolei transsyberyjskiej i BAM, - analizuje problemy wynikające z masowego rozwoju motoryzacji, - proponuje działania ograniczające szkodliwy wpływ transportu lądowego na środowisko, - ocenia wpływ motoryzacji na zmiany w sieci osadniczej oraz lokalizacji przemysłu i usług, - wykazuje dominującą rolę transportu przesyłowego w przewozach ropy naftowej i gazu ziemnego, - wskazuje na mapie przebieg głównych naftociągów i gazociągów.
V. 5. Transport lotniczy i żegluga na świecie.	52. Transport wodny i lotniczy.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: DWT – nośność statku, BRT – pojemność całego statku, tania bandera, - wymienia funkcje transportu wodnego i lotniczego, - określa warunki środowiska sprzyjające rozwojowi transportu wodnego i lotniczego, - wymienia rodzaje transportu wodnego, - opisuje strukturę przewozów transportu wodnego i lotniczego, - wymienia wady i zalety transportu lotniczego i wodnego, - wskazuje na mapie największe porty morskie i lotnicze na świecie, - wymienia nowoczesne środki transportu lotniczego i wodnego, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje i wskazuje na mapie główne szlaki przewozowe transportu lotniczego i wodnego na świecie, - omawia na podstawie przykładów rolę kanałów w skracaniu dróg morskich, - porównuje parametry i cechy Kanału Sueskiego i Kanału Panamskiego oraz ocenia ich rolę w transporcie morskim świata, - analizuje wielkości przeładunków w najważniejszych portach świata, - prognozuje zmiany w transporcie wodnym i lotniczym w najbliższych latach.

		- uzasadnia dynamiczny rozwój transportu lotniczego.	
V. 6. Transport w Polsce.	53. Cechy transportu w Polsce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia czynniki wpływające na tempo i kierunki rozwoju transportu w Polsce, - opisuje położenie komunikacyjne Polski w Europie, - wyróżnia funkcje transportu, - opisuje strukturę przewozu ładunków i osób według rodzajów transportu, - wymienia w wskazuje na mapie drogi transportowe o dużym natężeniu ruchu pojazdów, - wskazuje na mapie najważniejsze węzły transportu kolejowego i samochodowego, - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania gęstości sieci kolejowej w Polsce, - uzasadnia niski poziom rozwoju żeglugi śródlądowej i morskiej, - ocenia konieczność modernizacji dróg kołowych i szlaków kolejowych, - wykazuje rosnące znaczenie transportu lotniczego, - wskazuje na mapie porty lotnicze w Polsce. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizuje przyczyny gwałtownego rozwoju motoryzacji w Polsce, - charakteryzuje poszczególne rodzaje transportu w Polsce, - wskazuje na mapie i omawia przebieg dróg szybkiego ruchu i autostrad, - opisuje gęstość sieci kolejowej w wybranych regionach Polski, - opisuje czynniki decydujące o nierównomiernym rozwoju transportu kolejowego w Polsce, - wyróżnia etapy rozwoju transportu kolejowego, - charakteryzuje rozwój transportu lotniczego w Polsce na tle Europy, - charakteryzuje rolę i strukturę transportu przesyłowego, - ocenia rozwój sieci komunikacyjnej w najbliższej okolicy.
V. 7. Rewolucja telekomunikacyjna.	54 Rozwój telekomunikacji i jej rola we współczesnym świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: internet, internauta, telepraca, - wyróżnia i opisuje rodzaje łączności, - ocenia znaczenie telekomunikacji w rozwoju gospodarczym, - opisuje przemiany zachodzące w telekomunikacji, - wymienia konsekwencje społeczne i gospodarcze gwałtownego rozwoju telekomunikacji, - odczytuje dane statystyczne i analizuje przyczyny szybkiego rozwoju telefonii komórkowej, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na podstawie analizy danych statystycznych oraz map tematycznych wyjaśnia i opisuje przestrzenne zróżnicowanie rozwoju telekomunikacji na świecie, - wymienia obszary o najlepiej rozwiniętej telefonii przewodowej, bezprzewodowej, telekomunikacji komputerowej na świecie, opisuje poziom ich rozwoju w Polsce, - analizuje wpływ rewolucji teleinformatycznej na tempo rozwoju gospodarczego świata, - wykazuje wpływ rozwoju łączności na przebieg pro-

		<ul style="list-style-type: none"> - wymienia przykłady zastosowania internetu w życiu codziennym i gospodarce, - wymienia zagrożenia związane z nadmiernym korzystaniem z Internetu, - ocenia rolę telekomunikacji satelitarnej. 	<p>cesów globalizacyjnych,</p> <ul style="list-style-type: none"> - ocenia poziom rozwoju telekomunikacji w regionie zamieszkania.
VI. 1. Międzynarodowe kontakty gospodarcze.	55. Międzynarodowe kontakty gospodarcze.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: handel międzynarodowy, obrót międzynarodowy, eksport, import, bilans handlowy, bilans płatniczy, struktura towarowa handlu, struktura geograficzna handlu, obroty dewizowe, kapitał, transfer kapitałowy, korporacje międzynarodowe, reeksport, saldo inwestycji zagranicznych, - wymienia przedmioty wymiany w obrocie międzynarodowym, - wyjaśnia rosnącą rolę handlu usługami i przepływu kapitału w obrocie międzynarodowym, - wymienia elementy transferu kapitałowego, - wymienia państwa o dodatnim i ujemnym bilansie handlowym, - opisuje dominującą rolę najbogatszych państw świata i wielkich korporacji w międzynarodowym przepływie kapitału. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: embargo, ceny dumpin-gowe, protekcjonizm państwowy, strefa wolnocłowa, obrót bieżący, obrót kapitałowy, saldo aktywne, saldo pasywne, inwestycje portfelowe, akcje, obligacje, - wymienia elementy struktury obrotu międzynarodowego, - analizuje schemat struktury obrotu międzynarodowego, - charakteryzuje światowy obrót międzynarodowy, - wymienia i charakteryzuje główne korporacje międzynarodowe, - wykazuje rolę obrotu międzynarodowego w tworzeniu części PKB każdego państwa, - różnicuje obrót międzynarodowy w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, - opisuje strukturę obrotu międzynarodowego na przestrzeni wieków, - ocenia rolę badań marketingowych i działań reklamowych w handlu międzynarodowym, - wykazuje związek obrotu międzynarodowego z przemianami gospodarczymi na świecie.
VI. 2. Struktura towarowa i geograficzne kierunki handlu	56. Struktura towarowa i kierunki wymiany międzynarodowej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: struktura towarowa handlu, struktura geograficzna handlu, - wymienia główne kierunki wymiany międzynarodo- 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: embargo, ceny dumpin-gowe, protekcjonizm państwowy, strefa wolnocłowa, obrót bieżący, obrót kapitałowy,

światowego.		<p>wej,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykazuje zależność między strukturą towarową obrotu międzynarodowego a poziomem rozwoju gospodarczego, - charakteryzuje strukturę towarową handlu światowego, - wskazuje na mapie państwa o największym udziale w obrotach handlu międzynarodowego, - wymienia produkty, usługi i rodzaj kapitału stanowiące strukturę obrotu międzynarodowego, - podaje czynniki wpływające na wielkość obrotów, strukturę towarową handlu i jego geograficzne kierunki, - odczytuje z wykresu wielkość światowego importu i eksportu i opisuje tendencje ich zmian, - wymienia grupy towarów dominujące w imporcie i eksporcie krajów wysoko rozwiniętych oraz krajów słabo rozwiniętych gospodarczo, - wymienia największych importerów i eksporterów towarów, - wskazuje na mapie geograficzne kierunki przepływów towarów i usług. 	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje korzyści lokowania inwestycji zagranicznych w krajach rozwijających się, - opisuje prawidłowości i związki między poziomem rozwoju gospodarczego kraju a strukturą towarową obrotu międzynarodowego, - wyjaśnia ideę protekcjonizmu państwowego, - porównuje i ocenia strukturę handlu zagranicznego w 4 grupach państw, - ocenia wpływ międzynarodowych organizacji gospodarczych na strukturę obrotu międzynarodowego, - ocenia korzyści i straty wynikające ze stosowania cen dumpingowych.
VI. 3. Handel zagraniczny Polski.	57. Struktura towarowa handlu zagranicznego Polski.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - określa zmiany w strukturze towarowej i kierunkach handlu zagranicznego Polski, - wymienia głównych partnerów handlowych Polski, - opisuje, na podstawie danych statystycznych, wykresów i map, zmiany struktury handlu zagranicznego Polski w ostatnim dziesięcioleciu, - oblicza saldo bilansu handlu zagranicznego, - wyjaśnia przyczyny załamania polskiego handlu zagranicznego w latach 90. XX wieku, - wymienia cechy polskiego handlu zagranicznego. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizuje saldo bilansu handlowego Polski, - wymienia korporacje międzynarodowe, działające w Polsce, - proponuje zmiany w strukturze towarowej eksportu Polski w celu zmniejszenia ujemnego salda bilansu handlowego, - wyjaśnia przyczyny dodatniego salda bilansu płatniczego Polski, - prognozuje zmiany zachodzące w polskim handlu zagranicznym po uzyskaniu członkostwa w UE.

VII. 1. Mierniki poziomu rozwoju gospodarczego świata.	58. Mierniki poziomu rozwoju gospodarczego.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: produkt krajowy brutto PKB, wskaźnik rozwoju społecznego HDI, - wyróżnia i klasyfikuje mierniki rozwoju gospodarczego świata, - wskazuje na mapie państwa według wielkości produktu krajowego brutto i wskaźnika rozwoju społecznego, - na podstawie map opisuje zróżnicowania PKB i HDI na świecie. - wymienia najbogatsze państwa świata według wskaźnika wartości majątku narodowego przypadającego na 1 mieszkańca, - uzasadnia na podstawie wskaźników kontrasty rozwoju gospodarczego na kontynentach, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dokonuje oceny różnych mierników poziomu rozwoju gospodarczego, - opisuje poziom życia ludności według wskaźnika rozwoju gospodarczego HDI w wybranych państwach świata, - grupuje kraje według wartości produktu krajowego brutto, - opisuje przyczyny zróżnicowania ekonomicznego i społecznego krajów świata, - określa pozycję Polski w różnych rankingach uwzględniając jej status gospodarczy.
VII. 2. Charakterystyka krajów o różnym poziomie rozwoju gospodarczego.	59. Ogólna charakterystyka krajów wysoko, średnio i słabo rozwiniętych gospodarczo.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> -wymienia podstawowe cechy KSR i KWR, - wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych, historycznych społecznych i kulturowych na poziom rozwoju gospodarczego kraju, - wyróżnia przyczyny, które wpłynęły na zamożność krajów wysoko rozwiniętych (USA, Japonia, wybrane kraje Europy Zachodniej), - wymienia cechy społeczno-ekonomiczne i tendencje rozwojowe charakterystyczne dla krajów wysoko rozwiniętych, - wymienia najbogatsze kraje świata według PKB w tys. USD na 1 mieszkańca, - porównuje KWR i KSR, - podaje przykłady krajów należących do grupy słabo, średnio i wysoko rozwiniętych, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia 10 najbogatszych krajów świata według miernika HDI, - wymienia i analizuje cechy gospodarki najbiedniejszych krajów świata, - opisuje cechy krajów naftowych i nowo uprzemysłowionych, - wymienia najbardziej zadłużone kraje świata i określa przyczyny stale rosnącego zadłużenia, - charakteryzuje poziom życia w krajach wysoko rozwiniętych, - analizuje przyczyny zahamowania tempa rozwoju gospodarczego KWR gospodarczo w latach 90. XX wieku, - ocenia wpływ imigrantów na rozwój gospodarczy krajów wysoko rozwiniętych,

		<ul style="list-style-type: none"> - wymienia przyczyny zacofania gospodarczego najbiedniejszych państw świata, - opisuje poziom życia w najbiedniejszych krajach świata, - wymienia przyczyny wzrastającej liczby nielegalnych imigracji do KWR. 	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje przyczyny narastania dysproporcji między krajami bogatymi i biednymi, - wykazuje na przykładach przyczyny zacofania gospodarczego krajów „czwartego świata”, - wyróżnia choroby będące zagrożeniem dla krajów słabo rozwiniętych.
VII. 3. Przyczyny i konsekwencje narastania dysproporcji między krajami bogatej północy i biednego południa.	60. Dysproporcje w rozwoju gospodarczym świata.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na podstawie danych statystycznych dzieli państw na wysoko i słabo rozwinięte gospodarczo, - opisuje przyczyny narastania dysproporcji między krajami bogatymi a biednymi, - wymienia przyczyny rosnących dysproporcji między krajami biednymi i bogatymi, - wymienia organizacje i sposoby udzielania pomocy KSR, - opisuje przykłady działań podjętych przez świat w celu niesienia pomocy krajom biednym. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizuje przyczyny występowania „zakłętego kręgu ubóstwa” w KSR.

	61. Zróżnicowanie poziomu życia ludności na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: indeks ubóstwa społecznego HPI, i jakość życia, „<i>terms of trade</i>”, - opisuje mierniki poziomu rozwoju gospodarczego i wskaźniki jakości życia człowieka: HDI i HPI, - porównuje poziom życia i poziom rozwoju społeczeństwa w wybranych krajach świata, - wyróżnia podstawowe potrzeby człowieka i odnosi je do wybranych regionów świata, - opisuje przyczyny ubóstwa w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, - wymienia choroby dominujące w kręgach ubóstwa i opisuje ich społeczne skutki, - opisuje rolę polskich misjonarzy w udzielaniu pomocy biednym narodom Afryki i Azji, - wymienia cele międzynarodowego projektu edukacyjnego „Adopcja serca”. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: wskaźnik upełnoważnienia kobiet GEM, - analizuje poziom indeksu ubóstwa społecznego dla wybranych regionów, - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania poziomu rozwoju społeczeństwa i ubóstwa w wybranych krajach świata, - wyróżnia podział na kategorie potrzeb niższego i wyższego rzędu, podaje stosowne przykłady, - interpretuje dane statystyczne dotyczące analfabetyzmu na świecie i wykazuje jego związek z poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego, - analizuje przyczyny zróżnicowania warunków życia człowieka w wybranych regionach świata.
VIII. 1. Zakończenie procesu dekolonizacji. Kraje zależne.	62. Podział polityczny lądów i mórz.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: państwo, terytoria autonomiczne, zależne i niesamodzielne, enklawa, departament zamorski, - opisuje proces dekolonizacji, - wymienia przyczyny i skutki procesów dekolonizacyjnych, - wymienia etapy procesu dekolonizacji i potrafi wskazać na mapie objęte nimi regiony świata, - podaje przykłady krajów, które uzyskały niepodległość w poszczególnych etapach dekolonizacji, - wymienia przykłady terytoriów zależnych, - wskazuje na mapie politycznej państwa posiadające najwięcej terytoriów zależnych, -wymienia podstawowe funkcje terytoriów zależnych, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizuje znaczenie terytoriów zależnych dla metropolii na wybranych przykładach, - wyjaśnia przyczyny braku dążenia wybranych terytoriów zależnych do pełnej niepodległości, - opisuje różnicę między terytorium zależnym i departamentem zamorskim, - określa status polityczny Antarktydy, - wyjaśnia znaczenie wydzielania morskich wód wewnętrznych i wód terytorialnych, - ocenia gospodarcze znaczenie morskiej strefy wyłączności ekonomicznej.

		<ul style="list-style-type: none"> - opisuje obowiązujący podział mórz i oceanów, - wyróżnia podstawowe założenia konwencji o prawie morza. 	
VIII. 2. Przemiany polityczne i społeczno-gospodarcze w Europie.	63. Przemiany polityczne i społeczno-gospodarcze w Europie Środkowej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: transformacja ustrojowa, - opisuje przemiany polityczne w Europie po II wojnie światowej, - wymienia podstawowe skutki procesu transformacji w krajach Europy Środkowej, - wskazuje na mapie nowe kraje powstałe po 1989 roku w Europie Środkowej, - określa główne kierunki przemian systemu ekonomicznego w Europie Środkowo-Wschodniej, - opisuje przyczyny i konsekwencje rozpadu ZSRR, - wymienia cechy gospodarki Rosji w okresie transformacji, - wymienia kraje członkowskie WNP, - opisuje zmiany polityczne w Europie w końcu XX wieku, - wyróżnia problemy społeczne i gospodarcze wynikające z transformacji w krajach Europy Środkowej. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje indywidualne cechy procesu transformacji w wybranych krajach Europy Środkowej, - charakteryzuje wybrane państwa należące do WNP, - wyjaśnia dysproporcje istniejące między europejską i azjatycką częścią Rosji, - analizuje problemy, na jakie napotyka Rosja w procesie transformacji, - analizuje konsekwencje zmian gospodarczo-politycznych w krajach Europy Środkowej, - ocenia wpływ zmian politycznych w Europie na położenie geopolityczne Polski,
VIII. 3. Procesy integracyjne na świecie. Organizacje międzynarodowe.	64. Formy współpracy międzynarodowej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: integracja, unia celna, - wymienia korzyści wynikające z procesu integracji, - opisuje cele funkcjonowania światowych organizacji gospodarczych, - wymienia formy procesów integracyjnych, - wyróżnia główne organizacje działające w zakresie wolnego handlu i unii celnej, - wskazuje na mapie państwa należące do ważniejszych organizacji integracyjnych, - wymienia główne cele działania i organy ONZ, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyróżnia najważniejsze fakty z historii ONZ i NATO, - opisuje przykłady działania NATO na arenie światowej, - omawia funkcje i zasady działania organów i agend ONZ, - charakteryzuje organizacje i programy działań ONZ w Polsce, - ocenia rolę ONZ i podaje przykłady rozwiązywania problemów współczesnego świata,

		<ul style="list-style-type: none"> - opisuje podstawowe osiągnięcia ONZ, - wymienia organizacje międzynarodowe, do których należy Polska, - ocenia konieczność współpracy międzynarodowej na wielu płaszczyznach. 	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje główne organizacje działające w zakresie wolnego handlu i unii celnej, - omawia cele i zadania innych ugrupowań międzynarodowych.
VIII. 4. Unia Europejska.	65. Procesy integracji w Europie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: integracja europejska, - wymienia przyczyny procesów integracyjnych w Europie, - opisuje cele procesu integracji Europy, - wymienia główne etapy rozwoju UE, - opisuje strukturę działania UE, - ocenia rolę planu Marshalla i planu Schumana w rozwoju integracji europejskiej, - wymienia instytucje sprawujące władzę w UE, - wyróżnia dziedziny działań w ramach UE (filary współpracy), - określa zasady wspólnej polityki gospodarczej w ramach UE, - ocenia potrzebę wprowadzenia euro jako wspólnej waluty w krajach UE. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje instytucje Unii Europejskiej i zakres ich działania, - określa udział poszczególnych instytucji UE w podejmowaniu decyzji, - analizuje procesy integracyjne w ramach UE, - wykazuje różnicę między strefą wolnego handlu a unią celną, - wykazuje różnicę między unią gospodarczą a unią polityczną, - opisuje strukturę procesu decyzyjnego w UE.

VIII. 5. Korzyści i zagrożenia wynikające z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej.	66. Korzyści i zagrożenia wynikające z członkostwa Polski w UE.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje przemiany polityczne, społeczne i gospodarcze w Polsce, - wymienia etapy negocjacji o członkostwo Polski w UE, - wymienia korzyści wynikające z członkostwa Polski w UE, - opisuje zagrożenia wynikające z członkostwa Polski w UE, - wymienia korzyści dla regionu, w którym mieszka, wynikające z członkostwa Polski w UE. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zajmuje i uzasadnia swoje stanowisko wobec przyjęcia Polski do UE, - wymienia fundusze, z których dotychczas korzystała Polska, - ocenia konieczność poznania procedur i zasad korzystania z funduszy unijnych.
	67. Współpraca przygraniczna w ramach euroregionów.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia przyczyny tworzenia euroregionów, - określa cele i zasady działania euroregionów, - wskazuje na mapie i nazywa euroregiony działające w Polsce i wymienia najważniejsze dziedziny ich współpracy, - ocenia korzyści wynikające ze współpracy przygranicznej. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje na wybranych przykładach zasady działania i korzyści wynikające z funkcjonowania euroregionów, - wymienia czynniki sprzyjające oraz utrudniające współpracę w wybranych euroregionach Polski, - wyróżnia przyczyny zróżnicowania rozwoju współpracy przygranicznej w różnych euroregionach działających w Polsce.
VIII. 6. Obszary napięć i konfliktów na świecie.	68. Obszary występowania konfliktów na świecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia przyczyny głównych konfliktów występujących obecnie na świecie, - wskazuje na mapie regiony świata, w których dochodzi najczęściej do konfliktów zbrojnych, - opisuje przykłady współczesnych konfliktów zbrojnych na świecie, - ukazuje skutki konfliktów zbrojnych na wybranych przykładach, - wymienia przyczyny konfliktów, - opisuje najważniejsze organizacje terrorystyczne na świecie, - określa formy współczesnego terroryzmu, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje współcześnie toczące się konflikty i omawia ich przebieg, - wymienia najważniejsze organizacje terrorystyczne i metody ich działania, - opisuje skutki konfliktów zbrojnych, - wykazuje różnicę między fundamentalizmem islamskim a islamem, - omawia przyczynę i przebieg konfliktu izraelsko-palestyńskiego, konfliktu w Afganistanie, indyjsko-pakistańskiego oraz konfliktów w Afryce, - ocenia obecny stan konfliktów na podstawie informacji medialnych,

		<ul style="list-style-type: none"> - podaje przyczyny i skutki terroryzmu, - wykazuje konieczność współpracy międzynarodowej w celu zwalczania światowego terroryzmu, - ocenia rolę ONZ w rozwiązywaniu konfliktów politycznych. 	<ul style="list-style-type: none"> - wskazuje na mapie rejony działania organizacji terrorystycznych na świecie, - podaje źródła finansowania organizacji terrorystycznych, - określa obecny stan zagrożeń terrorystycznych na świecie na podstawie informacji medialnych.
IX. 1. Człowiek w środowisku geograficznym.	69. Działania człowieka w środowisko geograficznym.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: środowisko naturalne, środowisko geograficzne, degradacja środowiska, krajobraz naturalny, krajobraz kulturowy, antropopresja, - wyróżnia abiotyczne i biotyczne elementy przyrody, - opisuje wpływ działalności ludzkiej na środowisko przyrodnicze, - podaje przykłady zmian krajobrazu wywołane gospodarczą działalnością człowieka - opisuje zmiany w środowisku wywołane rozwojem wielkich miast, - opisuje wpływ trujących odpadów na środowisko i zdrowie człowieka. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: technosfera, - analizuje współzależność człowiek–środowisko w poszczególnych etapach rozwoju społeczno-gospodarczego, - wymienia przykłady krajobrazu kulturowego, - analizuje schemat zmian w środowisku wywołanych budową zapory na Nilu, - opisuje przykłady katastrof ekologicznych powodowanych składowaniem toksycznych odpadów przemysłowych, - opisuje skutki importu odpadów do Polski i problemy wynikające z ich składowania.
IX. 2. Globalne zmiany środowiska przyrodniczego.	70. Globalne zmiany środowiska przyrodniczego.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: globalne ocieplenie, efekt cieplarniany, dziura ozonowa, kwaśny deszcz, erozja gleby, transfer zanieczyszczeń, - opisuje wpływ działalności człowieka na środowisko przyrodnicze, - wymienia globalne zagrożenia środowiska naturalnego na Ziemi, - wyróżnia przyczyny globalnych zagrożeń, - podaje przyczyny globalnego ocieplenia, - wyróżnia przyczyny powstania efektu cieplarnianego i jego skutki, - wskazuje na mapie obszary globalnych zagrożeń śro- 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: dewastacja, degradacja, klęska ekologiczna, szkoda ekologiczna, eutrofizacja - opisuje proces efektu cieplarnianego, - wyróżnia skutki efektu cieplarnianego na kuli ziemskiej, - opisuje bezpośrednie i pośrednie skutki kwaśnych opadów na wybranych obszarach, - wyjaśnia na przykładach przyczyny i stopień degradacji środowiska przyrodniczego, - wskazuje na mapie obszary klęsk ekologicznych na świecie, - wyjaśnia mechanizm transferu zanieczyszczeń na

		<p>dowiska,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia mechanizm powstawania kwaśnych opadów oraz ocenia ich następstwa bezpośrednie i pośrednie dla środowiska, przyrodniczego i antropogenicznego, - opisuje proces powstawania dziury ozonowej i wykazuje jej wpływ na biosferę, - wymienia skutki masowego wycinania lasów na kontynentach, - podaje przyczyny zanieczyszczeń mórz, - wymienia skutki regulacji rzek, - wymienia inne globalne zagrożenia środowiska. 	<p>obszary oddalone,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyróżnia i opisuje źródła degradacji środowiska w najbliższej okolicy, - formułuje współzależność między środowiskiem przyrodniczym a działalnością człowieka, - opisuje skutki zanieczyszczeń mórz, - dokonuje bilansu zysków i strat wynikających z regulacji rzek, - ocenia wpływ eksplozji demograficznej na degradację środowiska.
<p>IX. 3. Współpraca międzynarodowa w dziedzinie ochrony środowiska. Rozwój zrównoważony.</p>	<p>71. Międzynarodowa współpraca w zakresie ochrony i kształtowania środowiska.</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia międzynarodowe działania na rzecz ochrony środowiska, - opisuje rolę raportu U'Thanta w zapoczątkowaniu międzynarodowej współpracy na rzecz ochrony środowiska, - wymienia najważniejsze porozumienia międzynarodowe dotyczące poprawy stanu środowiska, - opisuje rolę Globalnego Funduszu Środowiska dla Europy, - wymienia przykłady organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony przyrody i środowiska, - ocenia korzyści wynikające z konkretnych działań na rzecz ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: ekokonwersja, - analizuje międzynarodową współpracę w dziedzinie ochrony środowiska, - ocenia skutki działań niezgodnych z prawami przyrody i wymienia konsekwencje naruszenia równowagi naturalnej w środowisku, - wymienia przykłady katastrof ekologicznych na świecie, - ocenia straty społeczno-ekonomiczne powstałe w wyniku zanieczyszczenia środowiska, - prognozuje zmiany w środowisku powstałe w wyniku działań antropogenicznych, - opisuje przykłady działań o charakterze proekologicznym, podejmowanych przez kraje UE.

	72. Świadomość ekologiczna społeczeństwa szansą dla rozwoju zrównoważonego.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje ideę rozwoju zrównoważonego, - opisuje deklaracje przyjęte na Szczycie Ziemi w Rio de Janeiro i Johannesburgu, - ocenia konieczność wdrażania zasad rozwoju zrównoważonego, - wymienia przykłady wdrażania rozwoju zrównoważonego w Polsce, - wyróżnia postanowienia „Światowej Karty Przyrody”. - wymienia ważniejsze konferencje i porozumienia na rzecz ochrony środowiska, - wymienia przykłady działań mających na celu wdrażanie zasad rozwoju zrównoważonego w Polsce. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyróżnia podstawowe akty prawne i porozumienia dotyczące ochrony środowiska przyrodniczego, - opisuje różnice w postawie krajów rozwiniętych i rozwijających się wobec problemów ochrony środowiska przyrodniczego, - opisuje zasady wdrażania rozwoju zrównoważonego w krajach UE, - ocenia korzyści wynikające z realizacji Agendy 21 na szczeblach administracji państwowej i samorządowej, podaje przykłady podjętych działań.
IX. 4. Ocena stanu środowiska w Polsce.	73. Ocena stanu środowiska w Polsce i regionu zamieszkania.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: epigeosfera, rekultywacja, rewitalizacja, renaturyzacja, park narodowy, park krajo- brazowy, obszar chronionego krajobrazu, pomnik przy- rody, ekosystem, katastrofa ekologiczna, ekorozwój, - ocenia stan środowiska w Polsce, - wymienia przyczyny zanieczyszczenia poszczególnych elementów epigeosfery w Polsce, - analizuje wykresy przedstawiające dane dotyczące emisji pyłów i gazów w Polsce według źródeł zanie- czyszczeń, - wskazuje na mapie strefy zagrożenia lasów w Polsce, - opisuje problem zanieczyszczenia Bałtyku, - wymienia przykłady obszarów zdegradowanych w Polsce, - określa zmiany w ukształtowaniu powierzchni i w stosunkach wodnych Bełchatowskiego Zagłębia Wę- glowego i GOP-u, - ocenia znaczenie problemu rekultywacji i rewitalizacji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - porównuje rangę różnych form ochrony przyrody w Polsce, - opisuje genezę i skutki zagrożeń środowiska na wy- branym obszarze, - wyróżnia i charakteryzuje klasy czystości śródlądo- wych wód powierzchniowych, - analizuje wykresy i diagramy dotyczące struktury zanieczyszczeń, - analizuje mapy przedstawiające zmiany w środowi- sku, - wskazuje na mapie przykłady obszarów klęski ekolo- gicznej oraz opisuje ich przyczyny i skutki, - ocenia stan środowiska naturalnego regionu zamiesz- kania, - proponuje działania mające na celu ograniczenie za- nieczyszczenia elementów środowiska wybranego re- gionu.

		<p>wybranych obszarów,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia działania podjęte na rzecz ochrony środowiska w Polsce, - wymienia podstawowe formy ochrony przyrody w Polsce, - wskazuje na mapie przykłady obszarów chronionych w Polsce, określa ich funkcje i cele, - podaje przykłady obszarów chronionych w najbliższej okolicy. 	
--	--	---	--